

August Strindberg

Sylva Sylvarum

Els tres capítols inserits a Inferno

Traducció d'Oriol Ràfols Grifell

EDICIONS DEL CRÀTER

© de la traducció: Oriol Ràfols Grifell
© de l'edició: Edicions del Cràter, SCP
crater.cat
info@crater.cat

Correcció: Edgar Cotes i Argelich
Disseny i maquetació: Edicions del Cràter, SCP

Catalunya, 2021

Tots els drets reservats. Qualsevol reproducció total o parcial d'aquesta obra amb finalitats comercials, per tot tipus de mitjà, ha de tenir el vist i plau d'Edicions del Cràter, SCP.

Els tres capítols inserits a *Inferno*

Tal com s'ha dit en el pròleg d'*Inferno*, moltes de les versions d'aquest llibre es van traduir a partir de la versió francesa de Marcel Réja de 1898, que inclou tres capítols addicionals als que va escriure Strindberg en un primer moment. Són tres capítols d'un llibre d'estudis científics escrit prèviament per Strindberg, anomenat *Sylva Sylvarum* —sovint traduït com a «Col·lecció de col·leccions»—, títol provinent d'un llibre d'història natural de Francis Bacon. Us els oferim a continuació.

Sylva Sylvarum

Arribat a mig camí de la meua vida, em vaig asseure a reposar i reflexionar. Tot allò que havia gosat desitjar i somiar, ho havia obtingut. Tip de vergonya i d'honor, de plaer i sofriment, em preguntava: «I després, què?»

Tot es repetia amb una monotonia desesperant, tot s'assemblava, tot retornava. Els vells van dir: «L'Univers no té més secrets: hem trobat la resposta a tots els enigmes, hem resolt tots els problemes. Hem vist mitjançant un espectroscopi que al Sol no hi ha oxigen, cosa que no li impedeix de cremar tan bé com l'antimoni en el clor, o el coure en el sofre.

»Hem dibuixat els canals de Mart, que s'assemblen desagradablement a les figures de Widmannstatten¹ d'alguns meteorits, i això no obstant tan sols recentment ens hem fixat en l'aspecte interior de l'Àfrica, i encara no coneixem ni Borneo ni els mars polars.»

Una generació que va tenir el coratge de suprimir Déu, de demolir l'Estat, l'Església, la societat i els costums s'inclinava encara davant la ciència on hauria de regnar la llibertat, la proclama era: Creu en l'autoritat o mor! Cap columna de la Bastilla havia estat erigida encara en el lloc d'una vella Sorbonne, i la creu dominava encara el Panthéon i la cúpula de l'Institut.

¹ Figures cristal·lines allargades que es poden observar a l'interior d'alguns meteorits, generalment octaedrites i pal·lasites. També s'anomena Widmannstatten un cràter lunar.

Així doncs, no hi havia res a fer en aquest món i, al sentir-me inútil, vaig decidir desaparèixer.

La làmpada d'alcohol cremava sota la retorta, el ferrocianur de potassi, groc com l'or i pudent a l'escalfar-se, com l'espunyidella groga, destil·lat de sang i de ferro, a punt per rebre l'àcid sulfúric que mata quan és prou concentrat i que crea vida per fermentació quan és prou diluït. Aquesta vegada seria concentrat, per provocar la mort. Quina és, doncs, la diferència? I quina superba contradicció!

El cianogen, el generador del blau, nascut de la sal groga, començava a desenvolupar-se, la més innocent de les combinacions, on el carbó pur ha fet amb el nitrogen indiferent una aliança terrible; no n'hi ha cap que s'hi assembla i ha forçat la ciència a reconèixer la seva ignorància de la naturalesa d'aquest miracle.

Els vapors van sortir del recipient i de seguida m'estrenyien el coll com la diftèria o els gasos verinosos dels cadàvers no oxigenats. Els músculs del braç començaven a paraitzar-se i tenia punxades a la medul·la espinal.

Vaig interrompre l'operació quan l'olor d'ametlles amargues començava a esvair-se; sense saber per què, em semblà veure un ametller florit en una senda de jardí, i sentia la veu d'una vella que em deia: *Au!, no hi creguis, noi.*

I ja no he cregut més que el secret de l'Univers m'hagués estat revelat, i vaig marxar, alguns cops sol, alguns cops en companyia, per reflexionar sobre el gran desordre en el qual, això no obstant, vaig acabar descobrint una coherència infinita.

Aquest és el llibre d'aquest gran desordre i coherència infinita.

Heus aquí el meu univers, com jo l'he creat, tal com se m'ha mostrat.

Pelegrí, vianant, si em vols seguir respiraràs més lliurement, car en el meu Univers hi regna el desordre i és on hi ha la llibertat.

EL CICLAMEN QUE IL·LUMINA EL GRAN DESORDRE I LA COHERÈNCIA INFINITA

Rondava a prop del Danubi, on tantes races havien rondat abans que jo i on Atila havia deixat petja del seu pas. Al costat d'aquest riu enorme, que comença a Suàbia i acaba a l'Orient, i que s'escola en contra, no només del moviment del sol, sinó fins i tot del de la terra —i això sí que és estrany, oi?—, les flors creixien al costat del camí.

Habituat a l'eterna repetició de les coses en aquest món, vaig sentir una gran joia de trobar una planta que no havia vist mai abans, i era la violeta dels Alps, el *Cyclamen Europeum*, de la qual una espècie cultivada, el *Persicum*, fa deu anys que es troba a totes les floristeries.

Vaig ser pres d'un desig primordial de classificar, d'ordenar, i vaig arrencar la planta, vaig segar la flor i vaig comptar cinc estams i un pistil. Això no m'acabava de dir res perquè a aquesta classe, a aquesta categoria, hi pertanyien espècies tan diverses com el *Convolvulus*, el *Solanum*, la *Scroifularia* i el *Polemonium*.

A primer cop d'ull semblava una violeta. Les fulles, les flors, el perfum, la forma de sortir de terra, tot semblava apuntar a una violeta, però no ho era.

L'arrel, amb el seu disc circular, recorda de forma impressionant l'*Aristolochia Rotunda*, però tampoc no ho és.

Durant un moment estava a punt de situar-la entre les orquídiades, pel seu exterior subtil i la flor graciosa que recorda a les papallones.

Quan vaig mirar l'*Asarum* que creixia al costat sota els avellaners, em vaig convèncer que el meu ciclamen era en realitat un *Asarum*, més i quan aquest darrer és de la família de l'aristolòquia i, a més, posseeix les mateixes qualitats medicinals que el ciclamen: l'arrel de totes dues és laxant i emètica.

Tenia també alguna cosa semblant al pètal greixós del lliri, la simplicitat de la col·locació i la vivacitat dels colors, sense comptar que el disc de l'arrel d'on partien les fulles imitava un bulb.

Un cop tornat a casa, vaig posar la planta en un platet i em semblava veure la fulla del nenúfar flotar sobre la superfície de l'aigua.

Així, potser patia el mateix mal que Poloni, que veia en els núvols tot allò que Hamlet volia?

No estava sota la influència de cap voluntat, tan sols tenia al cap una gran galeria d'imatges de plantes per comparar i em sentia en el bon camí cada cop que trobava una semblança.

Sé molt bé que els psicòlegs han inventat un repulsiu nom grec per definir la tendència a veure analogies per tot arreu, però no em preocupa gaire perquè sé que hi ha semblances arreu, i que tot és en tot, pertot.

Que el ciclamen s'assemblés a l'*Aristolochia*, a l'*Asarum*, a la violeta, podia ser rigorós, encara que aquells que diferencien entre exterior i interior, entre qualitats essencials i no essencials, haurien considerat les meves semblances com a no essencials; però un botànic difícilment hauria admès que el meu ciclamen recordés un lliri o una orquídia.

I malgrat tot, el ciclamen té una semblança essencial amb l'orquídia o els lliris: germina amb un sol cotiledó i és monocotiledònia, encara que entre les flors hagi estat classificat dins les *Primulaceae*, que són dicotiledònies.

Si hagués viscut en el temps de Tournefort, hauria pogut classificar el meu ciclamen entre les infundibuliformes de corol·la monopètal regular en embut o potser entre les anòmales de corol·la polipètala no papilionàcia, on trobem les violetes i les orquídiades, cosa que concorda però no del tot bé, tenint en compte que el ciclamen té l'embut i els pètals lliures, però és regular.

Si hagués fet servir el sistema de Jussieu, immediatament hauria seguit una pista equivocada, ja que hauria buscat el ciclamen entre les dicotiledònies. Amb Cando lle no m'hauria anat millor.

Pel que fa a la naturalesa del ciclamen, tampoc és exacte que creixi amb un sol cotiledó, atès que en la naturalesa no hi ha res exacte.

Quan poso una llavor de ciclamen al microscopi, veig al mig d'un albumen un petit embrió ert que s'assembla al d'una conífera. Si deixo créixer la llavor, s'infla i obre pas a una fulla que sembla la de la planta mateixa; no és doncs un cotiledó, ni tampoc una fulla primordial.

Així, el ciclamen creix sense cotiledó, com també és el cas de la noguera, que brota de seguida amb dues fulles completament formades semblants a les de l'arbre. La raó és sens dubte que els albúmens serveixen d'aliment subterrani o de cotiledons gràcies a la seva mida.

Però el ciclamen té molts més secrets encara, heus-ne aquí un.

Quan en tallo transversalment una càpsula poc madura, la secció sembla la d'un disc tendre de la mateixa planta.

I si la càpsula no fos més que una imitació i els grans s'haguessin de considerar com a bulbils o fins i tot com els protalus d'una planta criptògama?

La pregunta és justificada, ja que no és més que per caprici que s'ha decidit que les fanerògames es reproduïen per incubació regular, i els grans homes del segle passat com Spallanzani, entre altres, ja havien advertit que la qüestió era dubtosa, si no en el seu conjunt, almenys en els detalls.

Havia tingut la idea quimèrica que hi havia alguna cosa en comú entre el ciclamen i el nenúfar, i no tenia res més que em guiés que una ràpida impressió externa.

Però quan vaig començar a examinar la cosa, vaig veure que no era tan forassenyat.

Els botànics han considerat durant força temps que el nenúfar tenia un peu dins els monocotiledonis encara que fos dicotiledoni, car la tija no té cilindre central i la caliptra de l'arrel té una disposició semblant a la dels lliris i les orquídiades. Però, a més, hi ha una altra concordança absoluta entre el ciclamen i el nenúfar, aquesta:

La nimfea fa sortir la tija de l'aigua i, després de la fecundació, la fa tornar al fons, fins al fang. El ciclamen fa gairebé el mateix, perquè retorça la tija en espiral per endinsar el fruit sota terra.

No és pas fàcil determinar el motiu que porta aquesta planta alpestre, el ciclamen, a actuar d'aquesta manera, i veient el costat misteriós de la reproducció de la planta, potser és per protegir el fruit del fred. No és un acte purament mecànic, perquè he exposat tiges de flors fecundades a una pasta refrigerant però no hi he vist cap tendència a retorçar-se en espiral.

Un dia que passejava pel bosc que domina el Danubi blau, em va cridar l'atenció un tapís de fulles d'heura, de l'espècie baixa que creix als boscos. Les fulles s'havien aixecat buscant el sol, que amb prou feines penetrava a través del fullatge. Quan em vaig mirar bé l'heura, vaig veure que del mig en creixia un ciclamen. Després en vaig veure d'altres, i finalment hi havia tantes fulles de ciclamen com fulles d'heura. Si no vaig descobrir el ciclamen abans, és perquè la fulla d'aquesta espècie, *Cyclamen Europeum*, té una tonalitat verd fosc envoltada de gris blanquinós i que la part verd fosc sembla una fulla d'heura. Immediatament, vaig pensar en el mimetisme, teoria que tenia dret a rebutjar mentre els botànics ne-

guessin el sistema nerviós i la intel·ligència de les plantes, però de seguida em vaig sentir atret cap a una altra direcció on em sentia més lliure.

Sovint havia constatat la forma com en el regne vegetal la natura projecta abans d'executar i havia observat, en el cas del ciclamen, que el color roig de la flor ja estava a punt dins el pecíol i fixat en la paleta de la fulla. I em preguntava si la sanefa blanca de la banda superior de la fulla no seria l'esbós d'una forma nova.

Quan vaig tornar a casa, em vaig posar a buscar el ciclamen en tots els tractats sobre flora europea i vaig llegir que, en la flora italiana, en el centre i sud d'Itàlia, hi creix un ciclamen anomenat *Cyclamen Repandum*, de fulles angulosos i esmotxades. En la flora francesa, hi vaig trobar un *Cyclamen Hederæfolium*, les fulles del qual semblen les de l'heura.

Les fulles del qual semblen les de l'heura!

Hi ha llavors una relació de causalitat entre la fulla de l'heura i el dibuix de la del ciclamen?

La fulla de l'heura aparenta una forma matemàtica anomenada cissoide, descoberta per Diocles. En la geometria moderna, es defineix de la següent manera:

Una línia corba que segueix contínuament les línies verticals que baixen del zenit d'una paràbola sobre les seves tangents, o bé encara així: una línia que, cercant d'atrapar la seva asímptota, simula el dibuix d'una fulla d'heura.

La forma de la fulla del ciclamen és una càustica. Aquesta forma, com és sabut, és el resultat de la refracció dels raigs de llum sobre un mirall còncau o del seu pas a través d'un hemisferi, d'un con o d'un cilindre transparents.

Si un s'asseu a una veranda on els raigs de sol penetren després d'haver passat a través d'un fullatge espès, veu com a terra es dibuixen un nombre considerable d'el·lipses produïdes pels cons de llum que perforen el fullatge i topen amb el terra. Aquestes el·lipses són, doncs, seccions de cons.

Què pot passar, llavors, entre el dens fullatge del bosc?

És difícil calcular-ho, però això no ens impedeix d'anticipar una projecció del joc de línies que haurien de néixer en totes les seccions còniques de les quals en deriven la paràbola i la hipèrbola, en relació íntima amb les cissoïdes i les càustiques.

O dit d'una manera més simple i exotèrica, la fulla d'heura, quan cobreix la clorofil·la tan sensible a la llum de la fulla del ciclamen, n'agafa una imatge positiva? Heus aquí una pregunta que el partidari de la teoria mecànica té dret a formular.

Un altre tindria dret a demanar, amb Bernardin de Sant-Pierre i Elias Fries: el ciclamen ha mirat massa l'heura, n'ha tingut antull i li ha quedat una màcula o una marca vinosa a la pell com amb les dones embarassades?

És ben conegut que el sol és un fotògraf meravellós!

Mireu l'interior d'una rosa que projecta, mitjançant miralls còncaus, els seus raigs grocs en figures càustiques cap al vèrtex dels estams. Mireu els dibuixos de les fulles del trèvol i veieu si no es pot construir amb un el·lipsi. Penseu en el dors del verat, on les onades verdes del mar són fotografiades sobre argent.

Però atureu-vos astorats del tot davant la corretjola, en la qual les poncelles imiten les del blat i, sobretot, la bràctea de la civada, d'una manera tan desconcertant que si un les dibuixa totes dues, la diferència és nul·la. Sembrades, crescudes i segades conjuntament durant milers d'anys, bé hauria pogut l'una gravar la seva imatge en l'altra.

Francis Bacon digué: «L'alfàbrega es transforma en *Thymus Serpyllum* si és exposada a un sol massa fort.» I encara: «Barregeu llavors de *Portulaca* i d'enciam, i observeu com canvien d'aroma i sabor.»

De Candolle subratlla que una rosa fa més olor si a prop seu hi creix una ceba i això és versemblant, atenent que es pot explicar químicament mitjançant la química orgànica, ja que el metilacetilè C_3H_4 , de la ceba prové de l'etilè de la rosa, C_2H_2 .

Però si amb Bernardin de Saint-Pierre es vol acceptar com a creïble que el gira-sol ha arribat al punt més alt de l'escala vegetal, perquè pot imitar la imatge del sol amb el seu disc, els raigs i les taques, cosa que no es pot demostrar amb la física, llavors això és misticisme!

El petit ciclamen té així doncs els seus petits secrets; llavors, quants grans secrets deu amagar encara l'Univers infint!

El borinot de la mort *(Acherontia atropos)*

ASSAIG DE MISTICISME RACIONAL

L'alburn, que habita la superfície de l'aigua, gairebé a l'aire lliure, té els costats d'un platejat blanquinós; el dors, en canvi, només és blavós. La madrilleta, que busca el fons de l'aigua, comença a tenir un verd marí. La perca, que es queda a una profunditat mitjana, ja és una mica més fosca i les seves ratlles laterals dibuixen en negre les floritures de l'onatge. La carpa i la plana, que escatinyen sobre el llim, tenen un color verd d'oliva. El verat, que pobla les regions superiors, reproduïx sobre el dors els moviments de les onades, com podria fer-ho un pintor de paisatges marins. Però la llampuga, que salta entre les ones, on els esquitxos trenquen els raigs de sol, ha adoptat la tintura de l'arc de Sant Martí, imprès sobre un fons d'or i argent...

Què és tot això, sinó fotografia? Sobre la placa de plata, sigui clorur, bromur o iodur d'argent, puix que s'ha demostrat que els tres halògens es troben a l'aigua de mar o sobre la seva placa albuminosa —o encara millor, gelatinosa— impregnada de plata, el peix condensa els colors refractats per l'aigua. Submergit dins el revelador, sulfat de magnesi (ferro), l'efecte en *statu nascenti* esdevé tan enèrgic que l'heliografia es produeix a l'instant. I el

líquid fixador, l'hiposulfit de sosa, no pot ser gaire lluny pel peix que viu entre clorur de sodi i sals sulfatades i que, per altra banda, aporta la seva provisió de sofre.

Això és alguna cosa més que una metàfora? I tant! Encara que admetem que el color platejat de les escates dels peixos no és plata, l'aigua de mar conté sempre clorurs de plata i el peix no és res més que una placa de gelatina.

No obstant això, a més de les químiques hi ha altres causes per a aquestes reproduccions gràfiques de la natura. Així, el lleopard té la pell coberta d'unes taques que semblen les petjades dels gossos o dels gats, amb els cinc dits del peu davant. Pot ser que una vegada una femella encinta fos atacada per gossos o gats, i que els petits n'haguessin rebut les màcules o «desigs», reconeguts per la ciència de l'embriologia?

Hæckel explica que un toro, havent perdut la cua dins l'estable, va engendrar una raça bovina sense cua.

L'atzar com a origen de les espècies...

No havia vist mai el Borinot de la Mort o *Acherontia Atropos*, la papallona amb un crani humà sobre el dors del tòrax, fins que la vaig comprar a la botiga d'un naturalista. Astorat de veure la imatge més clarament marcada del que m'havia pensat, vaig posar-me a estudiar aquest animal.

I vaig llegir: els bretons diuen que presagia la mort. Entona un crit planyívol quan se'l molesta; l'eruga s'alimenta de solanàcies, de gessamí i d'estramoni, *Datura*

Stramonium, i per fer la crisàlide s'enfonsa profundament a terra i fa un capoll compacte.

Allà hi havia molta relació amb la mort: l'anunci del decés, la cançó lúgubre, el beuratge mortal de l'estràmoni, l'enterrament de l'eruga...

Lector: no soc de naturalesa supersticiosa, però quan, després d'haver aplegat tota aquesta informació, vaig descobrir Reamur, el cèlebre físic i coneixedor d'insectes, que explica que el borinot de la mort apareix periòdicament i sobretot en èpoques de grans epidèmies, comprendreu que hagués meditat sobre els hàbits de la papallona i la relació amb la seva macabra lliurea.

En primer lloc, l'eruga s'alimenta de solanina i daturina, dos alcaloides vegetals emparentats amb la morfina i també molt pròxima als verins cadavèrics, ptomaïna i leucomaïna. Aquests verins exhalen olor de gessamí², de rosa i de mesc³, entre d'altres.

Hi ha plantes anomenades «de cadàver» (*Arum*, *Stapelia*, *Orchis*, etc.), que fan olor de cadàver, tenen un color cadavèric i atreuen els insectes que s'alimenten de carronya.

No és lògic que el borinot de la mort visiti els llocs castigats per les epidèmies i on hi ha cossos en descomposició?

A part, la solanina és un verí narcòtic. És per això que la papallona dorm de dia i de nit, i només surt i es reproduïx durant el crepuscle?

2 Heus aquí el gessamí (Nota de Strindberg).

3 Existeixen erugues del gènere *Sphinx* que flairen el mesc (Nota de Strindberg).

I la daturina conté dos alcaloides: atropina i hiosciamina; l'atropina de la belladona dilata les pupil·les, o com a mínim fa insuportable la llum del dia. És aquesta la causa dels hàbits crepusculars del borinot de la mort, que aquesta papallona temi el sol i que tot i així sigui forçada a dormir durant la nit per l'efecte soporífer de la hiosciamina? Això sembla. Ara bé, la hiosciamina, el verí del jusquiam, té l'inconvenient secundari que la víctima veu els objectes engrandits (megalòpsia).

Imaginem-nos llavors un borinot de la mort que, enganyat per l'olfacte, s'extravia pels cementiris, pels abocadors, pels voltants dels cadafals i les forques, on veu cranis humans fantàsticament engrandits, i demanem-nos si això pot actuar sobre els nervis d'una papallona, impressionable fins al punt que profereix gemecs planyívols quan se la burxa, una papallona en el doble deliri del zel i de la metzina embriagadora del jusquiam; doble borratxera molt semblant a la histèria.

Admeto que és un pas considerable, però el gran naturalista que ha indicat la semblança existent entre papallones i flors, i que creia en una semblança protectora entre les plantes mateixes, no hauria reculat davant una conseqüència natural i lògica, vist el gran desenvolupament psíquic i moral dels insectes.

Després d'haver escrit les línies anteriors, llegeixo en Bernardin de Saint-Pierre que el cap de mort és anomenat «Ai», a causa del cant dolorós que emet.

Quin so, aquest «ai»! El crit de dolor de tots els pobles de la terra; el crit del tardígrad que es plany de

l'amargor de l'existència, el crit de pena d'Apol·lo davant la mort de Jacint⁴, crit que va dibuixar en el calze de la flor que porta el nom de l'amic traspassat.

A més, hi ha una altra flor en el calze de la qual hi ha gravat aquest «ai» que tots nosaltres hem llegit fins i tot abans de saber llegir: és l'esperó de cavaller, *Delphinium Ajacis*, que Ovidi, el més avançat dels transformistes, sosté que va germinar de la terra on la sang d'Àiax fou vessada.

El cianur de l'esperó de cavaller blau produït per la sang i el ferro d'Àiax: ferrocianur! Podria dir-se que Ovidi sabia química.

Però Bernardin afegeix: «La pols de les ales d'aquesta papallona és molt nociva per als ulls.»

Sota el microscopi, he tractat aquesta pols amb reactius que m'han assenyalat un alcaloide vegetal; així doncs com l'atropina, l'estricnina, etc., cosa que és tan meravellosa com que les cicindeles secretin trietilfosfina o que els cantàrids produeixin cantaridina, molt propera a la digitalina.

Per més que em vulgui mantenir escèptic amb aquestes temptatives de trobar una relació entre la decoració del borinot de la mort i la seva forma d'existència, conec bé el mètode que he fet servir.

En principi em dic: és un caprici de la natura sense importància. Sigui! Però perquè no li podem admetre el

4 Amant d'Apol·lo, mort mentre practicaven el llançament de disc. Segons Ovidi, les lletres del crit «Ai!» d'Apol·lo van donar forma als pètals de la flor que va sortir del cadàver, el jacint.

dret a tenir capricis, a aquesta natura que sap engendrar una raça bovina per la negligència d'un bover que amb la porta li enganxa la cua a un toro? O, si admetem que existeix el caprici, reconeguem-lo també en aquest cas: és un caprici, però no un miracle, que un insecte adapti la seva forma exterior al medi ambient, com ara la papallona anomenada fulla-seca, que ha adoptat la forma d'una fulla seca per ocultar-se.

Això no és cap miracle, però la transformació de l'eruga dins el capoll sí que és un veritable miracle, que equival a la resurrecció dels morts.

«Així, durant la fase d'immobilitat de la nimfa, en els insectes, els teixits de la larva pateixen històlisi, és a dir, degeneració greixosa o necrobiosi filogènica.»

Traduïm-ho: l'eruga pateix el mateix procés dins la crisàlide que el cadàver dins la tomba, on és transformat en un greix amoniacal.

Per altra banda, necrobiosi significa mort-vida i els fisiòlegs diuen: la necrobiosi és la forma de mort que precedeix a la degeneració caseïca (tuberculització).

Així doncs, l'eruga és morta dins el capoll, perquè és transformada en una massa informe i greixosa, i tot i així encara viu, i ressuscita amb una forma més elevada, més lliure i més bella.

Què són, doncs, la vida i la mort? El mateix!

Penseu-hi, potser els morts no són pas morts i la destructibilitat de l'energia no és res més que la immortalitat!

El que cal observar aquí és sobretot orgull i vanitat, un ardiment de l'esperit esdevingut conscient de les seves qualitats de clarividència i penetració. L'autor es fa un mateix amb el creador, ha cooperat en la creació de l'univers com ho creuria un veritable panteïsta.

Per finalitzar el dibuix de l'estat caòtic de la meua ànima, reproduïxo aquí els meus estudis fúnebres, on el jo cultivat en la solitud i els sofriments retorna a una noció vaga de Déu i la immortalitat.

Estudis fúnebres

I

Ja ha passat un any des del meu primer passeig matinal pel cementiri de Montparnasse. He vist caure les fulles dels oms i dels til·lers, he vist com tot reverdia, les glicines i les roses florir sobre la tomba de Théodore de Banville; he sentit la merla començar la seva cançó seductora sota els xiprers i els coloms aparellar-se sobre les tombes.

Ara els til·lers groguegen, les roses es podreixen i la merla ha deixat de cantar, només profereix una rialla sarcàstica sobre aquells amors primaverals, passats per revenir. I la bruta tardor i l'hivern fangós s'apropen per tornar a passar, com la resta de coses.

A l'entrar al cementiri, he deixat enrere el barri insuls i bulliciós de Montparnasse. Els somnis insans de la nit em persegueixen encara, però els deixo a la porta d'entrada. L'escàndol dels carrers fineix i el reemplaça la pau dels morts.

Sempre sol en aquesta hora matinal, m'he habituat a mirar aquest indret de repòs com el meu jardí d'esbargiment, de manera que considero qualsevol visitant ocasional com un indiscret: jo i els morts!

Durant tot aquest any, no hi he portat cap amic o amiga, haurien pogut deixar-me records susceptibles de barrejar-se amb les meves impressions personals. Saludant els meus favorits, Orfila, Thierry i Dumont d'Urville, pujo pel passeig Lenoir, ben guarnit de xiprers com el passeig Raffet. És una sensació extremadament vigorosa, passar entre aquestes línies d'arbres drets com granaders amb barrets de pèl verd que presenten les armes. Quan bufa una mica de vent, s'inclinen a banda i banda tot fent-me una reverència, i jo desfilo entremig orgullós com un mariscal fins al final del passeig. Allà, en una làpida, lleigeixo i rellegeixo: «Boulay^s era certament un home honest i valent.» Napoleó.

No conec pas en Boulay, ni tampoc voldria conèixer-lo, però que Napoleó m'interpel·li cada matí des d'ultratomba m'omple el cor de joia i em fa sentir com un dels seus amics íntims.

Entre els xiprers, milers de tombes cobertes de flors que broten sobre les pedres dures, alimentades per cadàvers, regades per llàgrimes sinceres o mig impostades. En aquest jardí immens, petites capelles decorades com casetes de nines, esquitxades amb creus que protesten aixecant els braços al cel i criden ben fort: *O crux, ave spes unica!* Sembla la confessió general de la humanitat soferta. I entre el fullatge, per aquí, per allà, per tot arreu, abreuït: *Spes unica!* I en va s'erigeixen els bustos de petits rendistes, amb la creu d'honor o sense, per fer veure que existeix una esperança pòstuma.

5 Polític francès a qui Napoleó va nomenar Comte de l'Imperi el 1808.

M'havien desaconsellat aquestes visites tan freqüents pels perills dels miasmes que flotaven per allà dalt. En efecte, havia notat cert regust de verdet de coure que se'm quedava a la boca fins a dues hores després de tornar a casa. Les ànimes, vull dir els cossos desmaterialitzats, romanien, doncs, flotant en l'aire, cosa que em va abocar a la temptativa d'agafar-les i analitzar-les. Equipat amb un petit flascó ple d'acetat de plom líquid, començo aquesta caça d'ànimes, és a dir de cossos, i estrenyent amb la mà closa l'ampolleta destapada, em passejo com un caçador d'ocells alliberat de l'esforç d'enganyar la presa.

Un cop a casa, filtro l'abundant precipitat i el col·loco sota el microscopi!

Pobre Gringoire!⁶ És realment d'aquests petits cristalls del que està fet el cervell-màquina que, en la meva joventut, desvetllaven les meves simpaties anticipades pel poeta dissortat, capaç tot i així de conquistar l'amor d'una joveneta? Honest i valent Boulay (que va redactar el Codi, ho acabo de saber), ets tu a qui he atrapat amb el meu caçapapallones? O potser tu, d'Urville, que em vas regalar la primera volta al món, durant les llargues vetllades d'hivern, lluny d'aquí, sota l'aurora boreal de Suècia, entre la palmeta i la lliçó?

En lloc de respondre, afegeixo una gota d'àcid al portaobjectes. La matèria morta s'infla, borbolla, comença a viure, exhala un olor pútrid, es calma i mor.

6 Pierre Gringoire va ser un poeta i dramaturg francès de finals de l'edat mitjana sobre el qual Théodore de Banville va fer una obra de teatre.

Cert, sé despertar els morts, però no ho repeteixo perquè tenen mal alè, els morts, com els dissoluts després d'una nit en blanc. Així doncs, pot ser que no dormin del tot bé, allà sota, mentre esperen la resurrecció?

Em vaig fer ateu ja fa deu anys! Per què? No ho sé segur! La vida em fastiguejava i calia fer-hi alguna cosa, sobretot alguna cosa nova. D'això ja en fa molt temps, prefereixo ignorar-ho tot, deixar les qüestions en suspens i esperar.

Fa vuit mesos que observo el monument més exquisit del cementiri. És una obra composta, amb sarcòfag, sepulcre, cripta, mausoleu, cenotafi i urna, amb el més bell estil de l'antiguitat romana. Esculpit en granit vermell, no té cap inscripció. Durant molt temps, l'he confós amb una columna truncada, «el monument del record, en memòria dels que no en tenen.»

Quin secret s'amaga aquí? Una modèstia orgullosa, que obliga el visitant a interrogar, o que pregunta allò que sap d'antuvi.

L'altre dia, encaparrat en els meus pensaments solitaris, em vaig aturar davant un rètol que indicava el nom del passeig transversal on el magnífic autor anònim havia erigit el seu monument: passeig Chauveau-Lagarde. Un resplendor sobtat m'il·lumina el cervell i després hi cau del tot la nit de l'oblit. Mirant el sarcòfag, roig de sang coagulada amb tons grogosos, repetia: «Chauveau-Lagarde», així com es repeteix el nom desconegut d'una persona que acabes de conèixer.

El passeig devia probablement el seu nom a aquest Chauveau-Lagarde... Chauveau-Lagade... Caram!... rue Chauveau-Lagarde! Rue Chauveau-Lagarde, darrere l'església de la Madeleine! El misteriós assassinat d'una vella, el 1893, rue Chauveau-Lagarde... el vermell de la sang coagulada... sense que els dos assassins fossin descoberts!

Acostumat a observar tot el que passa en la meua ànima, recordo haver estat pres d'un espant inusitat a mesura que les imatges se m'amuntegaven de forma caòtica, com els pensaments dels guillats. Vaig veure d'advocat de Lluís XVI amb la guillotina darrere; vaig veure un gran riu vorejat de turons verds, una jove mare que conduïa la filla per la riba, després un monestir amb un retaule de Velázquez; soc a Sarzeau, a l'Hotel Lesage, on hi ha una edició polonesa del *Diable boiteux*; soc darrere la Madelaine, rue Chauveau-Lagarde... soc a l'Hotel Bristol, a Berlín, des d'on envio una missiva a Lavoyer, Hotel London; soc a Saint-Cloud, on una dona amb barret Rembrandt es retorça amb els dolors del part; estic assegut al Café de la Régence, on hi ha exposada una rèplica de la catedral de Colònia feta amb sucre sense refinar... i el sommelier assegura que ha estat construïda pel senyor Ranelagh i el mariscal Berthier...

Què era allò? No ho sé! Un huracà de records, de somnis evocats per una làpida, deixats anar per la por. Certament, si en aquest sepulcre no hi ha tancat en Chauveau-Lagarde, cosa que ignoro, vol dir que amaga un secret que potser la meua tomba revelarà.

7 Llibre l'Alain-René Lesage escrit el 1707.

No hi passa res en aquest recinte de la mort, els dies s'assemblen i la vida tranquil·la només és pertorbada per les niuades dels ocells. Illot que floreix al mig de la mar: se sent de lluny una mena de remor d'onades. L'Illa dels Afortunats, un pati enorme on els infants han collit flors, joguines, han trenat corones amb les perles recollides a la riba, han encès espelmes decorades amb cintes, amb galindaines... Però els infants han marxat, el pati és desert... No obstant això, en un matí del mes de juny descobreixo una noieta que passeja pel gran passeig. No anava vestida de dol i semblava esperar algú tot llançant mirades inquietes a la porta principal, per on tanta gent entrava per no tornar a sortir mai més.

«Una cita fracassada», em dic, «i en un lloc una mica lúgubre.» I surto del cementiri.

L'endemà al matí, també hi era, vigilant el passeig. Feia mitja llàstima! Passejava, s'aturava, escoltava, espia.

Hi era cada matí, cada vegada més pàl·lida; el dolor havia ennoblit la seva cara vulgar. Esperava un miserable!

Vaig fer un viatge de cinc setmanes a un país llunyà. Al tornar, havent-ho oblidat tot, quan vaig entrar al meu cementiri vaig distingir la dona abandonada al mig del gran passeig. El contorn del seu cos emmagrit es dibuixava contra una creu de fons, com si hagués estat crucificada i coronada per la inscripció: *O Crux, ave spes unica!*

M'aproximo i observo la devastació que aquest curt lapse de temps ha produït al seu rostre. Sembla que vegi un cadàver al crematori sobre la tela blanca d'amiant. Tot

és encara allà, simulant la forma humana, però incinerat, sense vida.

És sublim, i creieu-me, el sofriment com a mínim no és banal! El sol, la pluja han desgastat els colors del seu abric, les flors del seu barret s'han esgrogueït com els til·lers, els cabells també s'han pansit... Ella espera, sempre, cada dia! Una boja? Sí, atacada per la gran follia de l'amor! Es morirà esperant l'acte que dona la vida i perpetua els sofriments!

Una concessió a perpetuïtat! Per què no eternitat!, si la matèria és eterna?

M'agradaria fer-me religiós, però no podria pas sense haver presenciat un miracle. Encara que hi vaig estar a punt fa uns quants dies. Es congriava una tempesta, els núvols s'acumulaven, els xiprers brandaven les seves testes de forma amenaçadora, s'obstinaven a fer-me reve-rències. Napoleó declarà altra vegada que Boulay era un home honest i valent, els coloms s'aparellaven sobre una creu de pedra i els miasmes deixaven regust de coure.

Els núvols, que al començament planaven horitzon-tals com imitant el lleó de Belfort, es van aixecar d'un cop com un animal sobre les potes del darrere i es van alzinar ben verticals. No havia vist mai res d'igual, excep-te en els quadres del Judici Final. Ara les figures negres difuminen les seves línies i el cel pren la forma de les taules de Moisés, immenses però ben dibuixades. I so-

bre aquesta pissarra de gris platejat, un llamp fendeix el firmament i traça un paràgraf net, llegible: Jahvè, és a dir: Déu de la venjança!

La pressió atmosfèrica em va fer caure de genolls, però com que no vaig sentir cap altra veu celestial a part de l'estrèpit del tro, vaig reprendre el camí cap a casa.

II

La tardor ha arribat altra vegada. Els til·lers es rovellèn i cauen les fulles com cors, tocant la terra amb un petit cop sec i fan fru-fru sota les meves botes mentre continuo la marxa triomfal sobre aquests fràgils cors que cruixen.

Sobre el meu cap, a dalt de tot, fregant els núvols, uns sons estranys i no obstant això, coneguts, em recorren corns de caça, entretallats, panteixants i gemegosos, em fan venir a la ment una vella cançó sueca poca-solta i encantadora com un conte per a nens:

*Mon til·ler, que juga?
Mon rossinyol, que canta?
Ma filleta, que plora?
Mon marit, que està content?
Ton til·ler no juga més,
Ton rossinyol no canta pas,
Ta filleta plora dia i nit,
Ton marit no està mai content, mai.*

Són les oques salvatges que emigren des del nord i em saluden en el seu pas cap a països més càlids, cap a horitzons més extensos.

La brisa nocturna ha sacsejat els til·lers i —miracle?— les llavors reservades per a l'any vinent s'obren, de manera que els seus esquelets negres rebroten com la vareta d'Aaron. Els til·lers del cementiri, doncs, es tornen de mica en mica *sempre vivens*, immortals com els eterns, gràcies als mortals que els alimenten des d'allà sota amb els seus cossos i ànimes.

«L>ésser organitzat extreu constantment, de tot allò que l'envolta, molècules noves que passen de l'estat de mort al de vida... Si alguna d'aquestes molècules ens volgués explicar la seva història... Des que la terra existeix —potser ens diria—, us asseguro que he fet peregrinacions ben singulars. He estat un bri d'herba, després, retornada a la llibertat, he estat succionada per les arrels d'un roure poderós, m'he convertit en gla, i després, ai!, vaig ser menjada, per qui?..., em van salar per fer un llarg viatge, em va digerir un mariner, després vaig ser lleó, tigre, balena, poc després vaig ser administrada a un jove de pit malalt, etc.»

És J. Rambosson⁸, en les *Légendes des plantes*, qui d'aquesta manera confirma les meves especulacions transmutatòries. I al passar per davant de la tomba de Banville em pregunto per què els amics del difunt hi han plantat roses i gessamins. Si aquesta era la voluntat del difunt, ja sabia que les metzines cadavèriques fan olor de rosa, gessamí i mesc? Diria que no, però estic disposat a

8 Jean Pierre Rambosson, escriptor i naturalista francès nascut el 1827.

creure que som més savis en els bells moments que més coses ignorem.

Però d'altra banda, per què tantes flors sobre els sepulcres? Les flors, aquestes vives-mortes, que tenen una existència sedentària i no oposen cap mena de resistència als atacs, que prefereixen patir abans de fer mal, que simulen amors carnals, que es multipliquen sense lluitar i moren sense planys. Éssers superiors que han fet realitat el somni de Buda, no desitjar res, suportar-ho tot, absorbir-se en si mateix fins a la inconsciència voluntària.

És per aquesta raó que els savis hindús imiten l'existència passiva de la planta i s'abstenen d'entrar en relació amb el món exterior, ja sigui amb una mirada, amb un signe o amb un mot?

Un nen em va demanar una vegada:

—Per què les flors, tan boniques, no canten com els ocells?

—Sí que canten —li vaig respondre—, però no les sabem entendre.

M'aturo davant el medalló de Banville.

Hi ha alguna empremta de rosa o de gessamí en aquesta cara de rendista, de galtes massisses i llavis inflats com si hagués acabat de fer un àpat succulent, amb ulls d'avar? No, aquest no és el poeta de *Gringoire*! És un altre. Qui?

Em ve a la memòria el bust de Boulay. No és l'home honest i valent amb nas de gnom, boca de bruixa maligna i trets de pagès astut.

I Dumont d'Urville, l'erudit naturalista, lingüista, l'explorador ardit però prudent! El que l'artista m'ofereix és un vulgar corredor de borsa. Què? És l'estigma de l'home, aquesta pantalla en carn i ossos, perforada per cinc orificis, cinc vies de comunicació amb la gran claveguera...? Evoco imatges dels grans contemporanis: Darwin, un orangutan; Dostoievski, el típic forçat penedit; Tolsstoi, bandoler de camins; Taine, un becarí; ...i tants altres!

Però hi ha dos rostres, com a mínim dos, sota la seva pell més o menys peluda. Una llegenda romana ens ensenya que la bellesa exterior de Jesucrist era del tot incomparable, però que quan l'envaïa la còlera la seva lletgesa era horrorosa, bestial.

Sòcrates, amb aspecte de faune, amb una cara on es reflectien tots els vicis i tots els crims, visqué com un sant i morí com un heroi.

Sant Vicenç de Paül, que va fer almoïna de la seva vida sencera, anava vestit com un lladre arterós, maligne fins i tot.

D'on venen aquestes màscares? Herència d'una preexistència terrenal o extraterrenal?

Sòcrates potser va donar la solució, amb la seva cèlebre resposta, als detractors que li retreien la seva màscara criminal:

—Jutgeu doncs la meva elevada virtut, havent hagut de lluitar amb tan males disposicions.

Traducció lliure: la terra és una colònia penitenciària on hem de suportar les penes de crims comesos en

una existència anterior, dels quals en guardem un vague record en la consciència, cosa que ens impulsa a ser millors. Som tots, en conseqüència, uns criminals i no s'erra aquell, el pessimista, que sempre pensa i diu mal del seu proïsme.

Aquell matí, a l'avinguda Lenoir, hi havia una coseta que em feia mal als ulls. Les línies rectes dels xiprers eren tallades per la copa d'un arbre trencat que penjava sobre el camí. Gronxat pel vent, m'assenyalava que m'aturés, així que vaig alentir el pas fins que em vaig quedar quiet. Una merla negra, amagada entre les branques, surt del niu xiulant a tort i a dret i es posa sobre una creu de pedra, en el camí que travessa. Picoteja la creu per cridar la meva atenció i en llegeixo l'epitafi: «Qui em segueixi no caminarà per les tenebres».

L'ocell negre arrenca el vol, endinsant-se entre les tombes, i el segueixo sense pensar-m'ho. Es posa sobre el terrat d'una petita capella amb aquesta inscripció sobre la porta: «La vostra tristesa serà convertida en joia».

El meu guia aixeca el vol i em condueix més lluny pel laberint sepulcral, tot cantant d'una manera inusitada uns sons que m'agradaria comprendre.

Finalment, quan el meu timoner desapareix al peu d'un saüc, em trobo enfront d'un mausoleu que no havia vist mai. Un somni d'artista, una visió de poeta o més aviat un record gairebé oblidat, refrescat per unes llàgrimes afligides. És un alt relleu sobre fons d'or d'un infant conduït pels àngels més amunt dels núvols cap al cel.

No hi ha cap rastre de criminal en aquest rostre d'infant, sinó una serenitat perfecta, uns ulls grossos fets més aviat per ressaltar-ne la bellesa i la bondat que per mirar aquest món immund; el nasset, amb la punta lleugerament aixafada per l'hàbit d'entatxonar-lo contra el pit maternal, posat com un ornament delicat amb les narius en forma de conquilla sobre la boca com un cor, no pas per olorar la presa, no per sentir olors bones o dolentes, ni tan sols un òrgan: la bellesa per la bellesa.

És un infant abans de mudar les dents, aquestes perles sense cap altra utilitat visible que la d'il·luminar un somriure.

I pensar que descendeix d'un mico! Admetem, de totes maneres, que el vellard vulgar, pelut, arrugat, amb dents canines, d'esquena arquejada i genolls doblegats, es precipita cap a allò simiesc, a no ser que l'exterior sigui tan sols una màscara. Progrés invertit, doncs, o què? Ha existit l'edat d'or de Saturn i nosaltres som una degeneració d'aquells benaurats a qui no podrem oblidar mai, la pèrdua dels quals el nen lamenta plorant quan arriba en aquest món on se sent estrany?

Som conscients del que fem quan alimentem els nadons amb llet i mel, i més tard amb fruita més o menys daurada? Els recordem l'edat d'or, on:

*Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant
Flavoque de viridi stillabant ilice mella*⁹

9 «Rius de llet, rius de néctar corrien aquí i allà, i rossa mel degotava del verd coscoll». Ovidi, Les metamorfosis (vol. I llibres I-IV) Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1929. Traducció d'Adela Maria Trepal i Anna Maria de Saavedra.

Per què s'expliquen als infants aquestes històries del país de la cucanya, de gnoms, de follets i gegants sense fer-los saber que són mentida? Per què aquestes joguines de monstres i d'àngels, de bèsties antediluvianes i plantes desfigurades que no existeixen?

La ciència, si fos sincera, respondria: per fer passar el nen per la seva filogènia, és a dir, repetir les etapes passades com recorre la seva evolució animal abans de néixer.

La merla, retornada de la seva excursió, em reclama amb el seu crit agut. Es posa sobre una reixa de ferro, agafant amb el bec un objecte del qual no en puc distingir ni la forma ni el color. Quan m'hi apropo, l'ocell emprèn el vol deixant el seu botí sobre la balustrada. És una crisàlide de papallona, amb aquesta configuració única que no s'assembla a cap altra forma del regne animal. Un espantall, un monstre, la caputxa d'un follet, que no és ni animal, ni planta, ni pedra. Un sudari, una tomba, una mòmia, no *esdevinguda* perquè no té ancestres en aquest món, creada per algú.

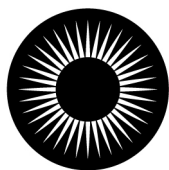
El gran artista-creador s'ho ha passat bé fent d'artista-mestre creant sense cap finalitat pràctica, l'art per l'art, potser un símbol. Aquesta mòmia, bé que ho sé, no conté res més que una mena de moc d'un animal informe, sense cap mena d'estructura i amb olor de cadàver fresc.

I aquest prodigi està dotat de vida, d'instint de conservació, ja que cruix contra el ferro fred i pot aguantar-se amb fils si se sent sacsejada.

Un cadàver viu que segurament ressuscitarà!

I els altres, allà sota, que es transformen amb les seves crisàlides, que sofreixen la mateixa necrobiosi, no s'aixecaran mai més segons les ciències acadèmiques, apòstates del seu propi mestre. Això és perquè han oblidat la declaració de Voltaire referent a les coses finals. Jo volterità, em regalaré el plaer d'aixecar aquesta pedra escandalosa tot citant aquest escèptic que ho admetia tot negant-ho tot.

«La resurrecció és una cosa del tot natural; no és més sorprenent néixer una vegada que dues.»

**EDICIONS
DEL CRÀTER**